

U CENTRU PAŽNJE: SUBOTICA

Pišu: Melinda Radič
Zoran Đerić

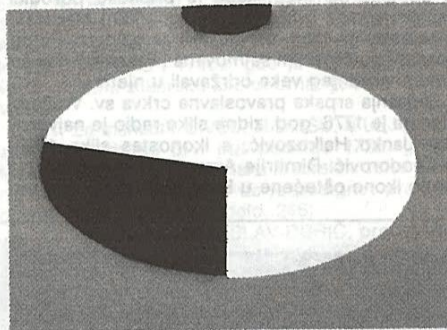
Na pitanje šta se događa u Subotici poslednjih meseci, imenovano kao »subotička akcija«, »fenomen subotičkog teatarskog poduhvata«, pokušali smo »U međuvremenu« ponuditi deo mogućeg odgovora.

Prvi deo viđenja jesu promišljanja glavnih aktera subotičkog događanja, Ljubiše Ristića i Nade Kokotović, gde se u obliku razgovora otkriva deo onog što jesu njihove željei mogućnosti i koliko je ideja evropskog i svetskog teatra moguća i ostvariva. Važno je napomenuti da je razgovor vođen uoči premijere i da su izostali delovi koji su portretno predstavljali njih samih, iz uverenja da su oboje poznati našoj kulturnoj javnosti.

Drugi deo teksta nastaje post factum, naš saradnik je stekao uvid u neke nepobitne činjenice o »pola Subotice koja glumi« ili je neposredni učesnik predstave, o »reinkarnaciji jedne zamrle pozorišne sredine«, o nečemu što se može nazvati »pozorišni preporod«.

Ostaje na kraju, kao zaključak, konstatacija svedoka da je predstava »Madač, komentari« pozorišni, i ne samo pozorišni, događaj u mesecu oktobru.

● u međuvremenu ● u međuvremenu ●

● u međuvremenu ● u međuvremenu ●

intervju

POZORIŠTE ZA KRAJ VEKA

(razgovor sa
Ljubišom Ristićem)

»Svi ti glumci koji su sada ovde, koji će dolaziti, oni koji su poznati i oni koji nisu, koji su školovani i koji nisu, oni koji glume na mađarskom, na srpskohrvatskom ili bilo kom drugom jeziku, neće dobiti šansu da glume. Oni će dobiti šansu da proveravaju svoje poglede na svet, da proveravaju svoje životne principe, da utvrduju kakav je to život koji

žive, i da probaju izaći iz toga: bolji, drugačiji, komplikovaniji, ozbiljniji, sa jasnom istorijskom svešću, sa jasnom svešću šta je oko njih. Mi ovde nemamo nameru da pravimo nikakvo komedijantsko pozorište koje će uveseljavati publiku. Mi imamo nameru da ljude veoma ozbiljno stavljamo pred teške probleme.«

● Kako je došlo do subotičke »akcije«?

— Odlučili smo da dodemo u Suboticu, da tu pokušamo da formulišemo pozorište za kraj veka. Da pokušamo da formulišemo jedno evropsko pozorište, znači da sa svim našim prijateljima iz raznih zemalja pribavimo da tu stvorimo jedno mesto gde ljudi dolaze sa raznih strana, ne da se prikažu i pokazuju na festivalima, kako se inače ljudi sreću, nego da zajedno rade. To nije nikakva kolaboracija, nikakva saradnja, nego pristo zajednički rad. Mi ćemo imati goste iz cele Evrope, neke od najistaknutijih pozorišnih ljudi iz Mađarske, Nemačke, Engleske i iz Italije, koji u stvari predstavljaju u svojoj zemlji pozorište. A od naših smo zvali prijatelje iz Ljubljane, Mladinsko Gledalište, koje je trenutno najbolje jugoslovensko pozorište. Sa svima njima ćemo praviti plan za sledeću godinu, šta će se u Subotici događati, koje će predstave biti napravljene, na kojim jezicima, ko će s kim raditi, šta će ko režirati. Zatvaramo ovo staro pozorište u Subotici, i simbolično, i stvarno. Zgrada će biti srušena, i biće sagrađeno novo, sasvim drugačije pozorište, pozorište koje će trebati Subotici posle 2000. godine. A mi ćemo za to vreme praviti pozorište u Sinagogi, u Gradskoj kući, na Palliçu, po dvorištima. Napravio sam plan za 7 godina: kako da pozorište ovde postane sasvim mlado pozorište, u kojem će, ne po godinama, nego po duhu ljudi biti mladi, spremni na rizik, na neočekivane nove stvari. Taj plan u sebi obuhvata jednu krajnju otvorenost pozorišta, mogućnost da mnogi ljudi tu isprobaju ko su, šta su, šta je njihov život pre svega. Svi ti glumci koji su sada ovde, koji će dolaziti, oni koji su poznati i oni koji nisu, koji su školovani i koji nisu, i oni koji glume na mađarskom na SH ili bilo kom drugom jeziku, neće dobiti šansu da glume. Oni će dobiti šansu da proveravaju svoje poglede na svet, da proveravaju svoje životne principe, da utvrđuju kakav je to život koji žive, i da probaju izaći iz toga: bolji, drugačiji, komplikovaniji, ozbiljniji, sa jasnom istorijskom svešću, sa jasnom svešću šta je oko njih. Mi ovde nemamo nameru da pravimo nikakvo komedijantsko pozorište koje će uveseljavati publiku. Mi imamo nameru da ljude veoma ozbiljno stavljamo pred teške probleme.

● Ako sam dobro razumela, radi se o jednom specifičnom jugoslovenskom pozorištu...

— Kod nas pozorište ima tu sreću da nije pozorište kao na zapadu, gde je uglavnom vrsta zabave, i to dosta skupe zabave. Nije ni u situaciji kao na istoku, da bude čisti instrument države, da zadovoljava potrebe države, kao što je potreba za školama, bolnicama, milicionerima. Danas je u istočnim zemljama najistaknutiji model građanskog pozorišta i on se najviše zadržavao u zemljama kao što je Bugarska, Sovjetski Savez, Poljska. Mi ovde imamo jednu mešavinu svega toga. Imamo i jako tržište i veliku potrebu za potrošnju, imamo siromašno društvo, koje se iscrplo skoro do krajnjih razmera, ali kome je dalje instinkt da troši, da se pretvara u svet proizvoda. A sa druge strane imamo državu, koja to sve usmerava prema svojim potrebama a traži od pozorišta da zadovoljava te njene potrebe. Zato je naše pozorište pretežno građansko pozorište. Ali ni jedno ni drugo nije prejako. I jedno i drugo je mešavina, bastardno je sve to, pomalo kopilanski. Jedna forma koja nije čista ni u jednom ni u drugom smislu. Niti je država toliko jaka, pogotovo ako je pozorište u pitanju, niti se toliko meša, niti je tržište toliko jako, niti ima toliko novca u pozorištu, kao što ima u Nemačkoj. Tako smo mi u jednom prostoru, koje je prostor relativno najveće slobode, kad je svetsko pozorište u pitanju. Ni po s jedne ne pritiska vas toliko nemaština kao što pritiska ozbiljno pozorište puka sirotinja, gde ljudi rade potpuno besplatno, na ivici egzistencije, ukoliko neće da idu u komercijalno, jer onda su niko i ništa, ne postoje. Niti je sve tako činovički i tako vezano za elitu, upravljачku klasu društva, kao na istoku. Mi smo tu negde između, i praktično biramo šta hoćemo. Možemo da budemo i vrlo vezani za državu, možemo da budemo i vrlo vezani uz zarađivanje novca, možemo da budemo siromašni, možemo da budemo bogati. To je jedna situacija, koja je zdrava kad je pozorište u pitanju. A ono što je posebno sažrelo, to je da možemo menjati model narodnog pozorišta, koje je trenutno u malignom stanju, u metastazama svuda u Jugoslaviji, raspada se, zaudara. Ta smrdljiva situacija po jugoslovenskim pozorištima svuda je već dosadila ljudima izvan pozorišta i u pozorištima. To je jedan smrad od koga se ne može više živeti. Zato su ljudi već sada spremni da iz toga izlaze.

● Na kakve promene mislite?

— Dugo sam se pitao, skupo sa Nadom, gde u stvari treba početi. Bila je šansa u Splitu da se pokrene taj preobražaj. Ali nije uspelo. Tamo su interesi dosta zaoštreni između Zagreba, Dubrovnika i nekakvih tradicija. Krenulo, pa je propalo. Onda se pojavila iznenađna mogućnost ovog leta. U Subotici su hteli da zatvore pozorište. Grad je odjednom rešio da se razvije, da bude drugačiji grad, dosadilo mu je da bude neka *selendra* na granici. Hoće da bude jedno mesto gde ljudi ozbiljno žive, kao što su živeli još pre 80 godina u ovom gradu, kad su ga izgradili, kad su odredili da je to grad, a ne selo. Počeli su da grade fontanu, pa su rešili da reorganizuju privredu, pa su počeli da dovode razne ljude, koji ranije nisu hteli ovde da dođu. Onda su rešili da zatvore pozorište, jer takvo pozorište, kakvo jeste, nikom nije trebao. Čak su i ljudi u pozorištu uvideli da je to sve besmisleno — onako kako je bilo. Onda su nas zvali, mi smo slučajno dolazili ovamo. Mene su već jednom davno zvali, pre 5–6 godina, ali nisam htio da dođem u Suboticu, nisam imao potrebe tu da radim, jer je takva atmosfera bila. Još onda sam rekao da ću napraviti predstavu, ako naprave pozorište u Sinagogi. Sinagoga je jedna fantastična građevina, zatvorena već 40 godina, raspada se, umire polako. Letos su me zvali, i rekao da će napraviti pozorište u Sinagogi. Onda Nada i ja više nismo imali kuda, pa smo došli da razgovaramo i shvatili da je Subotica ipak odgovarajuće mesto gde možemo da kreiramo tu stvar, koju smo zamislili.

Sad radimo po ceo dan. Pokušavamo raznorazne stvari, pokušavamo da napravimo jednu predstavu na temu Madočove »Ljudske tragedije«. Vrlo nam je važno da je to klasično delo mađarske literature, vrlo nam je važno da to delo korespondira sa savremenim svetom. Zanima nas ta priča o Adamu i Evi, o Luciferu, o poricanju, o Bogu, o poretku stvari, o poricanju tog poretka stvari, o sudbini čoveka. Mi ćemo napraviti jednu predstavu koja će biti metafora za ono što se danas u pozorištu događa. To će biti predstava koja će imati nekoliko slo-

jeva. Ona će u isto vreme biti i promocijna predstava pozorišta i manifest pozorišta na izvestan način. Ona će objasniti šta je to što mi nameravamo da radimo. A to je da ispitamo model, i organizacioni, i estetički, i kulturno-politički, i internacionalni model pozorišta, ne samo u smislu Evrope, nego i u smislu Subotice. To je uvežbavanje zajedničkog života svih nacija koji ovde žive. To su sve modeli jednog pozorišta za kraj veka i za početak idućeg — koji pokušavamo ovde sada da smislimo.

● Šta je najvažnije u tom pozorištu?

— Pa, ukratko rečeno, u pozorištu uopšte nisu najvažniji ni glumci, ni režiseri, ni pisci. U pozorištu je najvažnija publika — ono što glumci veoma teško shvataju, da je publika pametnija od njih. Da u publici sede pametni ljudi. Ako nisu obrazovani, onda imaju iskustva u životu, ako nisu putovali, nisu sreli razne ljude, onda imaju u sebi nekakvu iskonsku osećajnost, koja je mnogo izvornija, mnogo autentičnija, od naša, koji smo na sceni i iza scene. Ono što glumci nikad neće da odmah poveruju, da ta publika, koja gleda — svi ti inženjeri, daci, seljaci, razni svet, od najobrazovanijeg do najmanje obrazovanog — ima hiljadugodišnje iskustvo u gledanju pozorišta. Da to ustvari, što vide, osećaju i preko kože, da je to jedna čulna stvar, nije ništa intelektualno. U pozorištu važi teorija percepcije, koja je zapravo ta empiristička teorija naivnih engleskih filozofa, Humea, Bacona, koji su smatrali da ništa ne može da dođe u intelekt, što pre toga nije bilo u čulima. Znači, sve što se u pozorištu događa, mora da prođe kroz čula, kroz ono što se može videti, čuti, opipati, omirisati, u direktnom i indirektnom smislu. Znači, pozorište je skup materijalnih stvari, skup opipljivih stvari. To glumci često ne shvataju. Ne shvataju kako publika ustvari zna kad oni lažu, kako se publika i scena dogovaraju u svim tim lažima, kojima smo okruženi. Zbog toga niko na sceni ne može ništa da radi, ukoliko ne poznaje svoju publiku, ukoliko se ne pogode oko osnovne stvari: da li hoće da lažu svoju publiku, da li hoće da sa njom zajedno lažu, ili hoće da svi zajedno probaju opasnu i krajnje neizvesnu avanturu govorenja istine. Postoje čitave epohe u pozorištu kad se samo lagalo, postoje čitavi krajevi u geografiji pozorišta u kojima se stalno lagalo. I postoje oaze u kojima se govori istina. Ali to nije istina tipa političke istine, kada se skupe istomišljenici u publici i na sceni, pa se onda zalažu za određene stvari. Takvo političko pozorište nikad nikoga ne menja. I na sceni i u gledalištu su istu ljude, koji misle isto. Oni se skupe da u tom samozadovoljavanju, u jednoj krajnje masturbanskoj situaciji zajednički uživaju u istomišljenstvu. Oni koji misle suprotno, oni su još više ubeđeni u suprotno kad su na takvoj predstavi, i obrnuto. Zato ustvari pozorište može — kada je u oazi istine — da, suprotno svim politikama, etikama, bilo čemu, bude priljavo kao život, da bude protivrečno kao život, da uvek govori sve samo suprotne i kontradiktorne stvari, ako hoće da bude istinito. To je trenutak u kojem svi moraju da budu nesigurni i oni na sceni i oni u publici, da budu ranjivi, otvoreni, da im se nešto događa. To je istina u pozorištu. Kad su na sceni svi u ljušturi, ograđeni, zatvoreni, kad se brane, kad tvrde da evo mi smo to i ništa drugo, ne dopuštaju mogućnost da budu ovo i ono, da budu jedno i drugo u isto vreme. Ima i takve publike koja se isto tako zatvori. Zovemo ih snobovska publika ili mlada, ili politizovana publika. A to su sve laži u pozorištu. To i život u sebi poseduje i upotrebljava. Međutim, kad se postigne da na sceni i u gledalištu — koji za sebe unapred ništa ne tvrde, koji za sebe uopšte nisu sigurni šta hoće, kuda su krenuli, šta će im se dogoditi, kada o svemu tome strepe, kada se svega toga boje, i kad su u isto vreme odlučni da se u to upuste, da se tome prepuste, pa šta bude, pa kako se desi — onda se upozorištu desi istina. Bez obzira da li je u pitanju politika, lepota, strah, bilo šta, ali to su uvek veoma jake emocije. To je oslobođenje u tom smislu, da se čovek ne stidi toga da oseća.

